

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 26. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius01val-shoot-idm140153321150000.pdf> (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

Ophavsret: Udgiver har den fulde ophavsret.

Dog kan værket gengives i det omfang som det følger af ophavsretsretlige undtagelser om citat, kopiering til privat brug mv. Desuden kan der ske kopiering til undervisningsbrug mv. i det omfang som det følger af aftaler indgået med Copydan og tilsvarende institutioner.

Nogle af værkerne i Arkiv for Dansk Litteratur er dog helt fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit.

Du kan finde hvilke værker fra Arkiv for Dansk Litteratur som er frie i [denne liste](#). Har du spørgsmål til benyttelsen af et værk, kan du kontakte udgiver: [Det Danske Sprog- og Litteraturselskab](#)

NOTER TIL KATEKISMEN 1537.

S. 12, L.1. *D. M. L.* = Doctor Martin Luther.

S. 12. L. 2 og 11. *S. D. P. P.* = Salig Doctor Peder Palladius.

S. 12, L. 18-23. I Aaret 1529 udgav en Luther nærstaaende Skolemand *Johannes Sauromannus* Luthers lille Katekismus i latinsk Oversættelse til Skolebrug. Bogen, hvis Titel er *Parvus Catechismus pro pueris in schola*, Wittenb. 1529, indledes med en Tilegnelse til en iøvrigt ukendt Mand *Hermann Crotus Rubianus*, hvori Katekismen anbefales som Lærebog i Kristendom og Latin. Fra samme Aar stammer en anden latinsk Oversættelse - ogsaa beregnet til Skolebrug - af Humanisten *Lonicerus*. Denne Oversættelse udkom 1531 i Magdeburg sammen med den tyske Text og indledet med en Fortale af en kendt Reformator *Georg Major* til hans Elev *Ulrik von Embden*. Ogsaa her anbefales Katekismen som Elementarbog i Latinundervisning og Kristendomskundskab. (Se *Knoke*, D. Martin Luthers kleiner Katechismus, Halle 1904, S. 27-29 og S. 23-24.) Begge disse latinske Udgaver har været nyttet af de danske Katekismusoversættere. Resens Ytring "før end mand viste her noget ad sige etc." er da misvisende, ligesom det af ham fremstillede Forhold mellem de to Fortaler er galt. Fejltagelsen skyldes rimeligvis, at han kun har kendt yngre Udgaver af de omtalte latinske Katekismer. Muligt er det jo ogsaa, at hans Ytring skyldes Andenhaands Viden.

S. 12, L. 25-26. Talen er om den nf. aftrykte Katekismusoversættelse 1538.

S. 12, L. 27 ff. En Sammenligning mellem "Beslutningen" i Resens Udgave og i Originaludgaven (se Udgaven nf.) vil vise, at Resen har fulgt denne ordret, men ikke bogstavret. Originalen har f. Ex.: *ath, denne, lille, gerne, æres, opbyggelses, trwsel, wledighed, kierlige*, mens Resen har: *ad, dendne, lidle, gierne, æris, opbyggelsis, trusel, uledighed, kierligen*.

S. 13, L. 15. Her sigtes til "*En Tractat osv.*", Kbh. 1553, Bl. A 4v: *om Sogne Degnen*.

S. 13, L. 16. H. P. Resen, *Lutherus triumphans*, Kbh. 1617, Bl. I 7r.

S. 15, L. 1. Titlen "*Dend lidle Danske Catechismus*" stemmer ganske med Titlen hos Vonnordsen, men er forskellig fra de andre kendte danske Katekismer.

S. 15, L. 24. Om Udtrykket "Derfor lod jeg korteligen udsætte..." skriver Chr. Bruun i Aarsberetninger etc. II, 165: "De anførte Ord maa... indeholde Vidnesbyrd om, at det *ikke* er 27 Palladius selv, der har oversat Bogen"; Ytringen skyldes en fejl Opfattelse af Verbet *lod*, der i hin Tid brugtes pleonastisk: *lod udsætte* havde samme Betydning som *udsatte*. Exempler paa denne Brug findes i Mængde endnu hos Holberg, se Mindre poet. Skrifter, ved Liebenberg, Kbh. 1866, S. 437, Note til S. 251 sidste Linje.

S. 16, L. 25. *Luciidag*, Fejl for *Ludedag* d. e. d. 13. Dec.; *Lucii Dag* er nemlig 4. Marts, og paa dette Tidspunkt var Palladius i Wittenberg, ikke i Roskilde.

S. 17, L. 9. *De 10 Guds*, Vormordsen: *Herrens X...*

S. 17, L. 14. *alle ting*, V.1: *alting...*

S. 17, L. 17. Andet Buds Text stemmer ikke med Vormordsens Katekismus', der har: *Dw skalt icke tage herren dyn Guds naffn forfengelige y dyn mwndt*. Denne Textredaktion stemmer ordret med Poul Helgesens i "Een Cristelig vnderwijszningh paa the thij Gudz budord" etc., Kbh. 1526 (Danske Skrifter I, S. 5). Palladius' Text findes derimod ikke i nogen anden dansk Oversættelse af de 10 Bud, men svarer ganske til Texten i Luthers lille Katekismus 1536: *Du solt den Namen deines Gottes nicht misbrauchen*. Denne Textredaktion, der ogsaa findes i Luthers Bibeloversættelse, erstatter her for første Gang den tidligere - og senere - Katekismustext: *vnnützlich füren*. Det er derfor sandsynligt, at Palladius har benyttet Udgaven 1536 til sin Oversættelse. Ogsaa det af Olaus Petri i samme Aar (1537) udgivne Skrift "Een underwijsning och kennedom" har denne Textredaktion, som genfindes i den svenske Bibel 1541 og i den svenske Oversættelse af Luthers Katekismus. Jfr. *Bang*, Katekismushistorie I, S. 36 f. og S. 91 f. og *O. Albrecht*, Der kleine Katechismus D. Mart. Luthers, Halle 1905, S. 81.

S. 17, L. 24. *Du skalt hellige*, V.: *Ihukom at helliggiøre*.

S. 18, L. 5. *Herredom*, V.: *herredømme*.

S. 18, L. 14. *Hor*, V.: *vkyskhedt*. *Hor* (*hoor, hoord, hord*) findes i den ældste danske Bibeloversættelse, i Poul Helgesens "Een Cristelig vnderwijszningh" og i Henrik Smiths "En liden Dyalogus". Ligeledes i Jørgen Sadolins Katekismusoversættelse og i Palladius' Enchiridion. Udtrykket "*(be-)drive Ukyskhed*" er særegent

for Vormordsens Katekismus og i det hele sjældent i Tidens Litteratur. Det findes i "Gamle danske Dyrerim" fra 15. Aarh. (Brøndum-Nielsens Udgave, S. 35).

S. 18, L. 24. *ramme* fra mnt. *ramen* "søge at naa" d: "fremme". Denne Betydning er almindelig i Slutningsformularen i Kongebreve: * 28 " *Vi ville igen vide og ramme Eders Gavn og Bedste*", men findes ogsaa i andre Udtryk f. Ex. *Præsten skal ramme Kirkens Gavn*, Danske Lov 2-22-8. Endnu i 19. Aarh. er Betydningen levende, se f. Ex. Grundtvig, Salmer og aandelige Sange, 1875, IV, 361.

S. 18, L. 28. *bære*, V.: *bære, sige eller tale*.

S. 19, L. 8. *tuore ynske*, V.: *ville ynske*. *tuore* er vistnok Trykfejl for *thore* (Oldnord. *þora*), men den almindelige Stavemaade i Reformationstiden var *taare* (f.Ex. Palladius, St, Peders Skib, Bl. e 3r).

S. 19, L. 16. *Quæg/ Nøed*, V.: *queg/ fænnedt/ nødt*.

S. 19, L. 21. *nagsaar*, der ogsaa findes hos Vormordsen, gengiver det latinske *zelotes*. Dette Ord har det voldt stor Vanskelighed at oversætte. I den ældste danske Bibeloversættelse skrives "*sielenes ælskere*", Sadolin oversætter "*en hadsk Elskere*", Palladius i Enchiridion "*som ingelunde kand lide, ath du haffuer fremmede Guder*" (se Udg. nf.), men fra Katekismusudgaverne 1575 trænger *nidkier* igennem. Dette Ord, som var indført af Tavsen i hans Oversættelse af Mosebøgerne, autoriseredes i Kristian den Tredjes Bibel 1550. *nagsaar* dækkede vistnok ikke *zelotes*; dets almindelige Betydning i Reformationstiden var "gnaven", ikke "nidkær". I Chr. Pedersens Vocabularium 1514 gengives saaledes lat. *morologus* ved *nag saar udy tale*, og i Henrik Smiths Hortulus synonymorum 1520 Bl. 27v oversættes *nag saar* ved: *morosus, difficilis, fastidiosus, querulus, garrulus*.

S. 19, L. 23. *miskundhed*, V.: *miskundt*.

S. 19, L. 26. *lerr ocsaa*, V.: *lær oc see*.

S. 19, L. 26. *hader*, V.: *høder*. Forskellen skyldes vistnok en Fejlæsning hos Resen. Der er ingen Grund til at tro, at Palladius skulde have ændret den paa Reformationstiden saare almindelige Tautologi *høde og true* til det ganske uhjemlede *hade og true*.

S. 20, L. 8. *Skabermænd* som hos Vormordsen; det traditionelle og sejrende Ord er *skabere*.

S. 20, L. 30. *Jomfru Maria*, V.: *Maria een reen iomffrw*, Palladius har, skønt han ellers ordret fulgte Vormordsen, slettet dette middelalderlige Epitheton; jfr. Bang, Katekismushist. I, S. 161 og 164.

S. 20, L. 32. *opfor*, V.: *foor op*.

S. 20, L. 33. *Gud Faders Aldmæctigstis*, tysk: *Gottes/ des Aldmechtigen Vaters*, men V.: *Gud faders*.

S. 20, L. 33. *derfra ad komme*, V.: *oc skal komme igen*.

S. 25, L. 24. *som udgifuis for eder*, Thet cristelige messze embedhe: som *bliffuer vdgiffuet for eder oc for mange*. Palladius følger her den tvske og latinske Text.